

א. עין תחת עין (פג: עד פד. למטה "ההוא חמרא")¹
1. השאלה המרכזית המעסיקה את סוגיתנו היא...

2. הדרך הראשונה היא הסתמכות על גזירה שווה בין _____ אדם ל _____ אדם. בהמה. אך זה אינו מספיק, כי אפשר במקום זה ללמוד _____ אדם מ _____ אדם, שמקבל עונש גופני.

3. על כן יש לצרף את הפסוק "ולא תקחו כופר לנפש רוצח", שממנו לומדים ש"אתה לוקח כופר ל _____". גם זה אינו מספיק לעצמו, כי יש עדיין מקום לטעון ש... ; ולכן צריכים את הגזירה שווה הנ"ל (2).

4. יש טוענים שאם נפרש "עין תחת עין" כפשוטו, נסתבך בקשיים מעשיים. הסבר מדוע אין בקשיים דלהלן בכדי לדחות את הפירוש ה"פשוט" : (א) א"א לקיים "עין תחת עין" בסומא; (ב) החובל עלול למות תוך כדי ביצוע העונש; (ג) אם מבצעים את העונש הפיזי, אין היגיון בחיוב נפרד עבור צער וריפוי.

5. אפשר ללמוד את פירוש "עין תחת עין" גם בעזרת הפסוקים "כן _____ בו", ו-"יד _____".

6. לפי המשנה, כיצד מעריכים את הנזק? מהי שיטתו של ר' אליעזר בעניין זה?

ב. שליחותיהו עבדין (עד 3/4 פד: "מתחילתן נינהו")

7. רבא אומר שגובין נזק בבבל כאשר הניזק הוא _____, ולא כאשר הניזק הוא _____, ואין זה משנה אם המזיק הוא _____ או _____.

8. מעיקר הדין אי אפשר לדון נזקים בבבל, כי צריכים דוקא " _____". אבל לפעמים עבדין שליחותיהו, כמו בדיני הלוואות שדנים אותם בבבל כדי ש _____ (רש"י).

9. הסיבה שאין גובים נזקי אדם בבבל היא, ש"עבדין שליחותיהו" רק בדין שהוא _____ ויש בו _____; ונזקי אדם אינם _____ . כמו כן אין דנים בושת, כי אין בו _____.

10. שור תם שהזיק, אין גובים בבבל, כי אין דנים שם דיני _____ . אם הועד השור, בכל זאת אין דנים נזקי קרן המועדת, כי דין זה אינו _____ . אבל אפשר לדון נזקי שן ורגל.

ג. צער (עד 1/3 פה. "שנתן זה")²

11. המקור לצער הוא " _____ תחת _____", ונחלקו התנאים אם חייבים אפילו כאשר אין _____.

12. למסקנה, רבי מחייב, משום ש"כוויה" מן הסתם הוא עם _____, ואחר כך כותבת התורה " _____ תחת _____" לגלות שחייב בכוויה אפילו אם אין עמה _____ . שיטת בן עזאי הפוכה- כוויה היא מן הסתם בלי _____, ולומדים מ" _____ תחת _____" שחייב רק כאשר יש _____ צ.

13. דרך אחרת היא שמן הסתם כוויה היא גם בלי _____, והמחלוקת היא האם אפשר ללמוד מ"חבורה", כי אולי אין דנים כלל ופרט כאשר ...

14. לפי המשנה, איך מעריכים צער? מדוע קשה ליישם זאת לגבי צער במקום נזק? מה הפתרון?

ד. ריפוי (עד אמצע פה: "באפיה")

15. אם עלו צמחים במכה מחמת המכה, ת"ק מחייב, ר' יהודה מחייב ב _____ ופוסט מ _____, וחכמים פוסרים משניהם, כי הוקשו זה לזה.

¹ התוס' מוחקים את הקטע "והא כתיב איש כי יכה...מינה ממון".

² על שאלת הגמרא "בשופטני עסקינן" קשה מן המשנה, עי' בשטמ"ק פג: ד"ה כוואו בשפוד.

16. המחלוקת היא האם מכה "ניתנה לאגד"- הסבר. (אמנם רבה סובר שלכ"ע מכה ניתנה לאגד, אבל כאן עלו הצמחים מחמת אגד "____", ורק בזה יש דעה שהקלקול הוא באחריות הנחבל).

17. אם פטורים מריפוי במקרה הנ"ל, מה לומדים מהכפילות "ורפא ירפא"?

18. עלו צמחים שלא מחמת המכה, פטור משבת וריפוי. אולם האם אין זה פשיטא?

19. האם החובל יכול להביא רופא חניס, או רופא ממקום אחר?

20. האם הנחבל רשאי לדרוש את דמי הריפוי, על מנת לטפל ברפואת עצמו?

21. לעיל (11-12) נזקקנו לפסוק לחייב צער בלי נזק; במקביל, מצריכה הגמרא כאן פסוק כדי לחייב בה' תשלומין גם במקרה ש...

22. במציאות, כיצד ייתכנו צער, ריפוי, שבת ובושת- בלי נזק?

ה. שבת, ויחסו לנזק (עד פה: 4 ש' מהסוף "תיקו", ועי' תוד"ה דכי)
23. קטע ידו, נותן שבת כשומר קשואין. מה הקושי בדין זה, ואיך הוא מתיישב?

24. באיזו חבלה פטור לגמרי משבת?

25. (ענה לפי תוד"ה נהי, עד "אך אכתי קשה"-) חבל כמה חבלות ולבסוף _____, ולא הספיקו "לאומדו" בין חבלה לחבלה, מסתפקת הגמרא אם מחייבים אותו על כל חבלה בנפרד, או האם מחייבים אותו כאילו חבל בו בבת אחת. בכל מקרה, בוודאי פטור מ_____ ו_____ על החבלות הראשונות; אבל ייתכן עדיין לחייבו ב_____, _____, ו³. _____.

³ ועי' בהמשך התוס' הנ"ל שהתקשו להבין מדוע ייפטר על החבלות הקודמות.

1. **עין תחת עין** - האם ה"פשט" במקרא זה הוא כמשמעו, אלא שהעונש "ממותק" למעשה מן הסיבות המוזכרות בסוגיה, או האם פירוש ה"עין" הראשונה הוא "ממוך" (בניגוד לשניה)? ייתכן שהדבר תלוי באמת בדעות השונות המוזכרות בגמרא. עיין גם אבן עזרא שמות כא:כד, שהביא דיון ארוך בין גאון לבין חכם קראי בעניין זה, וסיכם:

והכלל לא נוכל לפרש על דרך מצות התורה פירוש שלם, אם לא נסמוך על דברי חז"ל. כי כאשר קבלנו התורה מן האבות. כן קבלנו תורה שבעל פה, אין הפרש ביניהם. והנה יהיה פי' עין תחת עין ראוי להיותו עינו תחת עינו, אם לא יתן כפרו.

עיין ברמב"ם הל' חובל פ"א ה"א-ו, המסתמך, כאבן-עזרא על קבלת חז"ל. אבל הרמב"ם משתדל, יותר מאבן-עזרא, למצוא מקור להלכה המקובלת, ומעניין (וקצת תמוה) שהוא מביא מקור שלא נמצא לפנינו בסוגיה. אפשר שדבריו בהקדמה לפירוש המשנה יאירו את גישתו (עמ' ט במהדורת ר"י קפאח):

והנה זה יסוד צריך שתדענו. והוא, שהפירושים המקובלים ממשא אין בהם מחלוקת כלל, לפי שעד עכשיו לא מצאנו שנפלה מחלוקת בין החכמים בשום זמן מן הזמנים ממשא רבינו עד רב אשי שאחד אמר שמי שסימא עין אדם מסמין את עינו כמאמר ה' יתעלה עין בעין, ואחר אמר דמים בלבד הוא חייב. גם לא מצאנו מחלוקת במה שאמר הכתוב פרי עץ הדר שאחד אמר שהוא האתרוג, ואחר אמר שהוא הפריש או הרמון או זולתם. גם לא מצאנו מחלוקת בעץ עבות שהוא ההדס... וכן כל כיוצא בזה בכל המצות אין בהן מחלוקת, לפי שהם פירושים מקובלים ממשא, ועליהם ועל כיוצא בהם אמרו כל התורה כולה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני. אבל עם היותן מקובלות ואין בהן מחלוקת הרי מדקדוק המקרא שניתן לנו אפשר ללמוד אלו הפירושים בדרכי הדין והאסמכתות והרמזים וההוראות שיש במקרא. וכשתראה בתלמוד נושאים ונותנים ונחלקים על דרך העיון ומביאים ראיה על אחד מן הפירושים הללו ודומיהם כמו שאמרו על אמרו יתעלה פרי עץ הדר, ואולי הוא הרמון או הפריש או זולתו, עד שהביאו ראיה מאמרו פרי עץ ואמרו עץ שטעם עזו ופריו שוין, ואמר אחר פרי הדר באילנו משנה לשנה, ואמר אחר פרי הדר על כל מים, אין זה מפני שהדבר ספק אצלם עד שלמדו עליו בראיות אלו, אלא ראינו בלי ספק מיהושע עד עכשיו שהאתרוג הוא הניטל עם הלולב בכל שנה ואין מחלוקת בכך, ורק חקרו על ההוראה שיש במקרא לפירוש המקובל הזה. וכך למידותם גם על ההדס, ולמידותם שהעונש ממון הוא שחייב לשלם מי שאבד לחבירו אבר מן האיברים, ... וכל הדומה לזה אינו אלא לפי היסוד הזה, וזהו ענין אמרם כללותיה ופרטותיה, כלומר הענינים שתראה אותנו למדים אותן בכלל ופרט וכן ביתר שלש עשרה מדות הם קבלה ממשא מסיני, אלא שאע"פ שהם קבלה ממשא לא אמרו בהן הלכה למשה מסיני, שאין אנו אומרים פרי עץ הדר הוא אתרוג הלכה למשה מסיני, או חובל בחבירו משלם לו ממון הלכה למשה מסיני, לפי שכבר קדם שהכלל אצלינו שכל הפירושים כולם קבלה ממשא ויש להם כמו שאמרנו רמזים במקרא, או שנלמדים באחת המדות כמו שאמרנו. וכל ענין שאין לו רמז במקרא ולא אסמכתא ואי אפשר ללמדו באחת המדות, באלה בלבד אומרים הלכה למשה מסיני...

עיין גם בנמוקי יוסף ל' (8 ש' מהסוף) "ובגמרא מיייתי רב אשי וכו'". גם הרמב"ם (הלכה ה) מתבסס על המונח "תחת" - האם בתור גזרה שווה, כמו הנמורי?

2. **שליחותיהו** - הסוגיא פד: מגבילה את כוח הדיינים בחוץ לארץ (או בזמן הזה- גם בארץ ישראל אין מומחים). לענין גזילות- עיין בתוד"ה אי, נימוקי יוסף ל: (1/3 השורות הקצורת) "אבל גזילות וכו'". שיטת ר"ת בעניין זה מובאת בתשובות מיימוניות (ספר שופטים סי' ג):

ור"ת מפרש כגון שגזל קרקע ואכל הפירות אז ודאי לא שכיח ואין דנין בבבל אבל אדם שגזל מחבירו שכיח ודנין בבבל.

מהסוגיא יוצא למסקנה לכאורה שאין דנים חבלות משום שאינם שכיחים, וא"כ כך צריך להיות לגבי כל חמשת החיובים; אמנם עיין ברמב"ם בשם הגאונים (הל' סנהדרין פ"ה ה"י, ובנו"כ). מובן ששלילת הכוח לחייב על נזקי אדם באדם היא למעשה פרצה רצינית בסדר החברתי, והגאונים מצאו דרך להתערב באופן פעיל גם במקרים שאין לנו סמכות לדון. עיין ברא"ש סוף סי' ב "כתב רב אלפס וכו' ובסי' ג עד "לאותו שיעור". יש לדון אם התערבות זו היא ניסיון לשקם את זכויותיו של הנחבל, או רק לגדור פרצה. נתיבות המשפט (חידושים, סי' א סק"י) מביא בשם "אורים ותומים" -

לכן נראה, דאם מת המזיק דאין לנדות בנו דלא קנסו בנו אחריו, וכל התקנה היתה שלא יתרבו בעלי זרוע ומזיקין בעולם, ודי שיקנסו אותו, אבל בנו שלא היתה ידו במעל אין לקנסו, והבו דלא לוסף על תקנה.

3. **נזק** - א. המשנה קובעת צורת שומא של "כמה הוא שווה וכו'". הגמרא לעיל מז. עומדת על כך שהיה אפשר להעריך את הנזק בצורה יותר מחמירה (ש' 8 "ואמר רבא...שיימנא לך"). עיין ברא"ש פרק ח סי' א (עד "אגב שדה") המביא מקור משותף "להקל בכל השומות". בנקודה אחרת הרא"ש מחמיר- עיין באמצע סי' ד "ושומת הנזק וכו'". ים של שלמה (יא) חולק: "ושום אחד מן המפרשים לא חילקו בזה...וכן פשטא דמתני' שמין כעבד הנמכר בשוק וכו', אפילו בן מלך או חכם גדול שאין שומא למעלתו אפ"ה אם הזיקו וחרשו לא משלם לו דמי כולו אלא כעבד כנעני בעלמא. וטעמא דמקילי' פי' בריש פרקין (= דברי הרא"ש בסי' א). א"כ מאחר שאין השומא תלוי במעלתו רק דרך עבדות, אם כן לא שמינן ג"כ רק סתם כעבד

שאינו יודע שום אומנות, רק לעבוד ולמלא ולכלל צרכי הבית כדרך שאר העבדים, ולא שמינן אלא במעלת גופו כגון איש ארוך וחזק ויפה חן, דברים פשוטים הנראים לעינים..."

ב. **שיטת הרמב"ם** - הל' חובל פ"ה ה"ו-ז. מדוע הוא סבור שיש לראות את הנזק כ"קנס"? עיין בדברי הגר"ח בחידושו להל' טו"נ פ"ה ה"ב ד"ה אלא:

אכן נראה, דהנה כל חובל בחברו הרי מתחייב בחמשה דברים, וגם בצער ובושת, והרי צער ובושת לית בהו נזק ממון כלל, ומ"מ מתחייב בתשלומין, אשר זהו רק גזירת הכתוב בחבלות, שיתחייב בתשלומין אף בלא נזק ממון, ולפי זה נראה, דגם בנזק חלוק דין חבלות משאר נזקי ממון, דבשאר נזקי ממון עיקר חיובו הוא הממון עצמו שהפסידו, ומחמת חיוב זה הוא שמתחייב בהתשלומין, שהם חליפי ממון שהפסיד, דאם לא היה מתחייב בעיקר הממון שהפסיד, לא הוה חייל עליה גם חיוב תשלומין, משא"כ בחבלות, התחלת חיובו הוא בהתשלומין עצמם, דחייבתו התורה מחמת שיווי הנזק מגזירת הכתוב דחבלות, וכחיובא דצער ובושת כן גם חיובא דנזק דחיוב התשלומין הוא התחלת חיובו. והרי כן הוא גם חיובא דשבת, דליכא ג"כ ממון הנפסד, דהא הוי רק מניעת הריוח וגרמא בעלמא דפטור בכל מקום, ורק דבחבלות הויא גזירת הכתוב לחייבו על שוין, אבל מ"מ הרי ודאי דהתחלת החיוב הוא רק על התשלומין, כיון דאין שם ממון הנפסד כלל, וא"כ הכי נמי גם בנזק דכוותיה, דאית ביה גם הך חיובא שחייל מתחלה על התשלומין.

ובאמת דלפי דעת הרמב"ם הדבר פשוט כן כמו שכתבנו, וכמו שפסק בפ"ד מהל' חובל ומזיק ה"ד ז"ל החובל בבית קטנה של אחרים וכו' וכן נזק שאינו פוחתה מכספה הרי הוא שלה עכ"ל, הרי דס"ל דאיכא חיוב נזק אף בלא אפחתיא מכספיה כלל, וכן בפ"ב שם הל"ו ז"ל אפילו חסרו כשערה מעור בשרו חייב בחמשה דברים שהעור אינו חוזר אלא צלקת עכ"ל, ובהך נזק דלא אפחתיא מכספיה הרי פשיטא דתחלת חיובו הוא רק בהתשלומין, דבמה שהזיק הרי ליכא הפסד ממון כלל, וא"כ הרי להדיא דגם בנזק עיקר חיובו הוא בהתשלומין, ולא גרע נזק דאפחתיא מכספיה מנזק דלא אפחתיא, דחל גם על התשלומין בפני עצמו עיקר והתחלת חיוב. אלא דאפילו לדעת המ"מ בפ"ב שם דס"ל דכל דלא אפחתיא מכספיה ליכא נזק כלל, כל זה הוא בליכא חסרון כסף, ואין דבר שיגרום חיובא עליו, אבל בנזק דאפחתיא דאיכא מיהא דבר הגורם להתחייב, שפיר חייל חיובא בנזק דחבלות גם תחלת חיובא על התשלומין, ומשום דלא גרע נזק מצער ושבת, ומשום דכן הוא גזירת הכתוב של חיוב חבלות, וכמו שנתבאר.

ועדיין קשה קצת, שכן ברוב המקרים יש גם הפסד כספי התובע פיצוי, ומדוע אם כן אין גם חיוב ממון רגיל (שבו יכול להתחייב גם על פי הודאת עצמו)? מקובל בשם הגר"ח שעל נזק גופני אין מקום לפיצוי כספי, כי ההפסד האמיתי אינו ניתן להערכה במונחים של ממון. מרש"י (במשנה) ניתן להבין שהוא התלבט בבעיה זו, למרות שאין הוא מקבל את שיטת הרמב"ם.

אפשרות אחרת להסביר את שיטת הרמב"ם, מציע קהילות יעקב על פי חידוש בעל נתיבות המשפט (סי' קסח סק"א) "דנראה דדבר שאינו שוה בעצמו למכרו וליקח דמים בעדו, רק ששוה לאיש ההוא (= הניזק), אין המזיק חייב לשלם."⁴

מוהר"י עמיטל ז"ל הביא בשם חידושי הר"ם (חו"מ סי' א סק"ג) הסבר נוסף בדעת הרמב"ם, הבנוי על הבנה אחרת בחיוב נזק בחבלות. התשלום לא נועד לכסות את שווי היד שנכרתה, אלא להוות פיצוי על אי-יכולת לעבוד ולהרוויח, זאת אומרת, חיוב שבת. אמנם יש חיוב שבת בפני עצמו, אבל החיוב ההוא נערך "כשומר קישואין", ולא כפי שהיה יכול לעבוד בלי החבלה. נזק ושבת הם למעשה מעור אחד, אלא שנזק הוא "שבת גדולה" לעומת שבת עצמה שהיא "שבת קטנה" (לשון הגמ' פו., אותה טרם למדנו). לפי זה, דרך השומא "כעבד בשוק" היא כמובן קולא גדולה עבור החובל, ובלעדיה היה אמור להתחייב בהרבה מאוד כסף. ועל פי זה מובן מדוע התשלום הוא "קנס" (עיין ב"ק טו: "כל שאינו משלם כמה שהזיק"). עצם הבנה זו בחיוב נזק תלויה במחלוקת הראשונים בשאלה הבאה.

4. **שבת כשומר קישואין (פה:)** - הפירוש הפשוט מסברה הוא שמגיע לו שבת לפי המלאכה שהוא ראוי לה כאשר יחלים, ויהיה חסר אבר. אך לכאורה לפי זה צריך להבין "כי מיתפח" ביחס לעבודתו לפני החבלה. עיין בתוד"ה דכי וברשב"א ד"ה וכי מתפח. אבל יש אומרים שעבור זה לא מגיע לו כלום, כי שבת זה כלול בנזק. כך סובר הרמ"ה (שטמ"ק ד"ה והרמ"ה; זו גם שיטת בעה"מ). דעה זו מקבלת כנראה את תפישת חידושי הר"ם בקשר לתשלומי נזק. כמובן, לפי שיטה זו יוצא שחיוב "שבת" הוא חידוש גדול מאוד.

א. פרטים בחיוב שבת (פה: למטה "בעי רבה" עד פו. הנקודתיים)

1. הגמרא דנה אם צריך לשלם נזק במקרה שהפגיעה היא זמנית, או שמשלם רק _____ של כל יום ויום.
2. יש להביא ראיה מחיוב נזק במכה אביו ואמו לא עשה בהם _____, שכן כל פגיעה כזאת חייבת להיות זמנית.
3. אבל יש לדחות שמדובר שהפגיעה אינה זמנית, כגון ש...
4. הקוטע יד עבד עברי של חברו, פגע גם בעבד וגם באדון. איך מתחלקים בשבת? אביי אומר שהעבד מקבל _____ והאדון _____; לדעת רבא, נותנים את הכל לעבד אלא ש... (מובן שאם האדון לא הפסיד כלל, כגון ש..., הכל לעבד).

ב. בושת (עד המשנה פז).

5. לגבי שיעור הבושת, נחלקו התנאים. ר' מאיר משווה את כל המתביישים, ורואים אותם כ_____ שירדו _____; ר' יהודה אומר שכל מקרה דנים לגופו לפי ...; ור"ש אומר שיש להעריך את העשירים כשיטת ר"מ, אבל גם עניים יש להקל להעריכם כ_____ שבהם.
6. נתכוון לבייש את זה ובייש את זה, ר' שמעון פוטר, במקביל לדעתו בקשר ל...
7. אולם מי שחולק על ר"ש, סובר שיש לתת למבוש את הבושת שהיה מגיע ל...
8. לכולי עלמא, מביאים בחשבון את הנסיבות של המקרה. לכן המבייש את הערום או בבית המרחץ, משלם פחות ממקרים אחרים. אמנם לכאורה אין בושת כלל במצבים האלה, וצריך לומר ש"ערום" היינו..., ר"בית המרחץ" הוא...
9. ביישו ישן ומת, יש לפטור אם נבין שהמחייב הבסיסי של בושת הוא _____. אבל אם חייבים במקרה כזה, ישנן שתי לשונות, האם החיוב מבוסס על _____ או על _____. .
10. למסקנה מובאת דעת רבי, שקטן פעמים יש לו בושת ופעמים אין לו. מה ניתן ללמוד מכאן לגבי הגדרת המחייב בבושת?
11. ר' יהודה מקל בדינו של סומא. בשלב ראשון הוא פטר אותו מבושת, ומחויב _____, _____, ו_____.
12. אחר כך הוא פטר אותו מכל דינים שבתורה, מכוח היקש- "ושפטו העדה בין המכה ובין _____ על ה_____ האלה". ולבסוף פטרו ר' יהודה מכל _____ שבתורה.

ג. חבלה בבבנים ובנות (עד פח. ש' 3 "מכספה")

13. החובל בבניו ובנותיו הסמוכים על שולחנו, _____, אבל אחרים שחבלו בהם חייבים לשלם להם עצמם, ולא לאב, כי...
14. חבל בבניו ובנותיו שאינם סמוכים על שולחנו, חייב. אבל רב אמר שהוא פטור מלשלם שבת לבת שלו, כי הרי _____ שלו. וכן אחרים שחבלו בה, משלמים את השבת ל_____. .
15. אבל היות ואינה סמוכה על שולחנו, בכל מקרה תקבל הבת עצמה דמי _____ מתוך השבת, שכן אין אדם אומר אפילו לעבדו העברי _____ ואיני _____, וכל שכן לבתו.
16. כאמור, לדעת רב האב זכאי בתשלומי _____ של בתו הקטנה. ר' יוחנן חולק ומזכה אותו בכל התשלומים, כמו שהוא זוכה ב"_____".
17. כאשר קטן מקבל תשלום לעצמו, עושים לו "סגולה". מה הכוונה?

ד. "אחוה" בעבדים (עד סוף פח.)

18. החובל בעבד כנעני חייב בכל בתשלומים; אבל ר' יהודה פוטר מבושת, כי כתוב "כי ינצו אנשים יחדיו איש ו____", ולעבד אין ____ . אבל חכמים דוחים, ש ____ הוא ב ____ .

19. לפי ר' יהודה מובן מדוע עבד פסול לעדות, כי כתוב "שקר ענה ב ____", אבל לחכמים צריך מקור אחר. אפשרות אחת היא ב"מה הצד" מגזלן ו ____ או ____ .

20. אפשרות אחרת היא "לא יומתו אבות על בנים", כאשר מפרשים (הערה: הפשט פה קשה, עיין בשטמ"ק ד"ה מר בריה בשם הראב"ד).

1. **נזק שסופו לחזור** - מה סברת המחלוקת? ניתן לפרש את השאלה, האם נזק מוגדר ככל פגיעה פיזית הגורמת ירידה בערך "כעבד", או רק חבלה שאין לה תקנה. אך מתוס' לכאורה לא נראה כך (פה: ד"ה שבת).⁵ מאידך עיין בפירוש רבינו חננאל כאן (בסוף אוצר הגאונים לב"ק):

בעי רבה הכהו על ידו מכה הפוחתתו בדמים, כגון שהכהו על ידו וצמתה... שאינו יכול לעבוד בה מלאכה ואלו בא למוכרו פחתתו בדמים, וסופה לחזור, מהו, נזק לבדו יהיב ליה או הכל ואפילו שבת עד שתחזור לכמות שהיתה.

מדבריו משמע שיש לקבל את ההגדרה הנ"ל ב"נזק"; אדרבה, הגדרה זו מקובלת לפי שני צידי הספק. השאלה היא האם חייב גם בשבת - אבל מה הסברה לפטור משבת?⁶

עיין במאירי פה: ד"ה החובל שדן, לפי רבא, אם מקבלים לפי "פועל בטל" או שבת מלא - ולענין השבת כבר ידעת ששבת גדולה ר"ל בטול מלאכה שהיה רגיל בה מקודם הוא בכלל הנזק ומאחר שאין שם נזק אין כאן שבת גדולה ושבת קטנה והיא שמירת קשואין אין ראוי לאמרה בכאן שהרי לא נתן לו דמי ידו ודמי רגלו הא כיצד נותן דמי שבתו שבכל יום ויום מאותה מלאכה שהיה רגיל בה קודם וגדולי הפוסקים יראה להם ששמין לו כפועל בטל ומ"מ בתלמוד המערב אמרו הכהו וצמתה ידו הכהו וצמתה רגלו רואין אותו עושה סלע ביום נותן לו סלע ביום נותן לו מנה ביום נותן לו מנה ביום אלמא שאין שמין אותו כפועל בטל. והטעם שנוח לו לעשות מלאכה כזו משיעמוד בדרך זו.

אפשר שהשאלה היא האם שבת הוא פיצוי על הפסד ממון, או על הפסד היכולת לעבוד (אמנם המאירי נותן טעם אחר). יש לתלות בחקירה זו גם את מחלוקת רש"י פו. סוף ד"ה דבעי אחווי גווי, והרמב"ם הל' חובל פ"ב ה"ד.

מדוע השאלה אם לתת לו כ"פועל בטל" מתעוררת דוקא במקרה זה, שאין בו חיוב נזק? עיין בים של שלמה כאן (יד) -

והלכתא כרבא. וכתב הר"ף, מסתברא דכפועל בטל שיימין ליה, והיינו דס"ל, כל פעם שנותנים לו שבתו שבכל יום ויום, מקילין גביה כפועל בטל. לאפוקי גבי שבת קטנה, שמשלם לו הנזק לבד⁷, לא מקילין, אלא כפי שיכול לעשות אחר שיתרפא משלם לו. והטעם, מאחר שהקילו גביה כבר לעניין נזק, דלא שיימין אלא בפחת עבד הנמכר בשוק. אם כן דין הוא למלאות שבתו משלם. לאפוקי גבי מכה שאין בה צד נזק וחסרון. רק גרמי, ראוי להקל בשומא זו. ומה שכתב הרא"ש (סימן ו) ה"ה בכל שבת. קאי אשבתו שבכל יום ויום, דהיינו בלא נזק.

מחלוקת זו מחייבת אותנו לדון במקרה דומה במזיק בהמה (רא"ש בבא מציעא פרק ח סימן ד) -

והשוכר בהמה מחבירו ועלה בה מכה ברגליה בפשיעת השוכר כגון ששינה בה ולא היו מחמת מלאכה פסקו חכמי צרפת ז"ל כיון דסופה להתרפאות מאותה פציעה פטור מלשלם דמי ניזקו ולא הוי אלא שבת. דאביי ורבא פליגי בפרק החובל גבי הכהו על ידו וסופה לחזור אביי אמר נותן לו שבת גדולה ושבת קטנה. ורבא אמר אינו נותן לו אלא שבתו שבכל יום ויום. דאביי חשיב ליה נזק כיון דאפחתיה מכספיה. ורבא לא חשיב ליה נזק כיון דסופו לחזור. וא"כ הכא דהוה אדם בשור פטור. דאדם בשור לא משלם אלא נזק אבל לא שבת. ולדבריהם כחש בשר מחמת מלאכה דשמעתין איירי בכחשא דלא הדר דאי בכחשא דהדר אפילו שלא מחמת מלאכה נמי פטור דהוה ליה שבת ויש מחלקין דודאי גבי אדם לא חשבינן ליה אלא שבת דאינו עשוי להמכר הלכך לא חשיב אפחתיה מכספיה. ועוד דאדם דמיו יקרים והקונה פוחת מעט מדמיו כיון דסופו לחזור אבל גבי שור נקרא נזק שעשוי להמכר ונפחתו דמיו.

2. **חובל בעבד עברי** - יש קושי גם בדעתו של אביי, וגם בשל רבא. עיין רשב"א פו. ד"ה הקוטע. לגבי הקושיא על אביי, השווה שטמ"ק ד"ה וגאון. הרשב"א מתקשה להבין מדוע שבת קטנה ילך לעבד, וכן תוד"ה רבא; האם ניתן לתרץ לפי החקירה שהוזכרה לעיל (1)?⁸

3. **ר' יהודה פוטר סומא ממצוות** - האם ר' יהודה מודה שיש חיוב מדרבנן? עיין בשאלה זו תלמד דבר עקרוני לגבי שיטת ר' יהודה. עיין פו. תוד"ה וכן (השני). לכאורה נראה מדבריו רבנו תם שאין הוא סבור כדבריהם - שכן התוס' ר"ה לג. מביאים בשמו, להתיר לנשים לברך על מצוות עשה שהזמן גרמא:

⁵ אך מהדין ברא"ש שנביא בסוף שאלה זו משמע שלא כהתוס'.

⁶ אכן צ"ע כיצד מפרש ר"ח את לשונו של רבא "שבת שבכל יום ויום".

⁷ כלומר, משלם נזק בפני עצמו חוץ מן השבת.

⁸ על גרסנו ברבא קשה מן המשנה פז. וראה שם פני יהושע.

ומותרות לברך על מצות עשה שהזמן גרמא אע"ג דפטורות מן דבר המצוה ההיא ומתעסקות בהן כמו מיכל בת כושי שהיתה גם מברכת ותדע דאמרינן פרק החובל (ב"ק דף פז.) אמר רב יוסף מעיקרא אמרי מאן דאמר הלכה כרבי יהודה עבדינא יומא טבא לרבנן דלא מיפקדנא ועבדינא ואם במקום דפטור מן הדבר ועושהו אסור מלברך אם כן אמאי עבדינא יומא טבא והלא היה מפסיד ברכות ציצית ולולב ותפילין ומגילה ונר חנוכה וסוכה והבדלה וקדוש היום וברכות של ק"ש שחרית וערבית וכל הברכות כולן ואמרינן ב' המניח (שם דף ל.) האי מאן דבעי למיהוי חסידא ליקיים מילי דברכות...

על הוכחת רבנו תם השיג בעל התוספות ר"ד ב"ספר המכריע" שלו (עח) –

ואין להביא ראיה מן הסומין דאע"ג דרבי יהודה פטר את הסומא מכל מצות האמורות בתורה מדרבנן חיובי מחייב משום דלא עבר בבל תוסיף דהא לא מיפקד הוא בבל תוסיף וכיון שאין כאן איסור בל תוסיף מצו רבנן שפיר לחיובי' וכיון דחייב מדרבנן בודאי כי הוא מברך על כל המצות וכיוצא בסומא כמו קטן שהג' לחינוך דאע"ג דפטור מדאורייתא הוא חייב מדרבנן בכל המצות ומברך עליהם כגדול ויש כח בחכמי' לחייבו משום דלא יעבור בבל תוסיף דהא לאו בר הכי הוא אבל נשים דאי מחייבי להו רבנן עברן בבל תוסיף דהא מיפקדן בכל לאוין שבתורה כאנשים אין כח בהן לחייבן ולעקו' דברי תורה נמצא שאם ברכו על מצות עשה שהזמן גרמא שהן עוברי' בבל תוסיף ומברכות ברכה לבטלה שלא צוה אותן לא הבורא ולא חכמי'.

מדבריו למדנו שהרחיב מאוד את שיטת ר' יהודה, מעבר למצוות עשה. המגיה האנונימי ב"ספר המכריע" התקומם:

פליאה נשגבה לא אוכל לה דהיכי תיסק אדעתין דמאן דאמר סומא פטור מכל המצוה שיהא פטור אפילו מכל לאוין שבתורה כקטן ולא יענש בע"ז וג"ע וש"ד וחילול שבת ושאר כל העבירות מפני היותו סומא והוא איש ישראל בן דעת אין הדעת סובלתו דבר זה ולא עלה על לבו דההוא מ"ד כלל מעול' זולתו לפוטרו מכל מצו' עשה אבל מצו' דשב ואל תעשה ודאי חייב וחייב ובל תוסיף אזהרה דשב ואל תעשה הוא ואפילו מאן דאמר סומא פטור' מכל המצות מודה ודאי דחייב בלאו דבל תוסיף כבשא' כל לאוי' שבתורה אכן, הבנתו של הר"ד בשיטת ר' יהודה מחוסרת מקור, וכנראה נובעת מסברה. כיצד תפש הר"ד את פטור סומא ממצוות אליבא דר' יהודה? רמז נוסף להבנה זו היא השוואתו בין סומא לבין קטן. גם הראב"ד בפירושו לתורה כהנים (פרשתא ב), מזכיר השוואה זו: כי הסומא לר' יהודה אעפ"י שהוא פטור מן המצות מדבר תורה מ"מ חיובו מדרבנן, דלא גרע מקטן שהגיע' לחינוך, היכלך לר' יהודה הסומא עוש כל המצות ומברך עליהם. שים לב שהראב"ד מסביר אחרת מהתוספות שלנו, מדוע סומא חייב במצוות מדרבנן.

להלכה- הבית יוסף (או"ח סוף סי' תעג) הביא פוסק אחד שדעתו כר' יהודה –

כתב רבינו ירוחם סומא פטור מלומר הגדה כמו שפטור מכל המצות ומ"מ חייב בכל מדרבנן ולהוציא הרבים יכול להוציא למאן דאמר מצה בזמן הזה דרבנן דאתי דרבנן ומוציא דרבנן וכך פשוט בפרק ערבי פסחים (קטז:) פירוש ומברך עכ"ל. ויש לתמוה עליו דלא פטרו מכל המצות אלא רבי יהודה בפרק החובל (ב"ק פז.) ולית הלכתא כוותיה.

4. **האשה פגיעתה רעה** (פז.) – למרות שעל פי סוגייתנו, יכולה האשה לטעון לנחבל על ידה שאין לה ממה לשלם, ראשוני אשכנז נטו לחייב את הבעל לקחת אחריות על חיובי הממון של אשתו. קודם כל, הם ראו לחלק בין חבלה לבין חיובים אחרים, וגם שמו לב לשינוי המציאות: נשים החלו להשתתף באופן פעיל בניהול כלכלת הבית, גם כלפי גורמי חוץ. ראב"ן (סימן קטו) דן באשה שקיבלה פיקדון מיד אחר, ומביא כמה יסודות שעל פיהם ניתן לחייב את הבעל לקחת אחריות על חיובה.

...הילכך אם יש עדים שהפקיד ראובן או הלוה לאשת שמעון או הודת בב"ד או טוענת בפיקדון פשעתי בו או השלכתיו לנהר ודאי פטור שמעון דאין לך חבלה גדולה מזו דמה לי חבלה בגופו מה לי בממונו, אבל אם טוענת אכלתיו או הוצאתיו בצרכי רואה אני שהבעל משלם בשבילה שהרי כל הנשים בזמן הזה אפיטרופסות הן בנכסי בעליהן, ואפיטרופס הוא שליח... ותניא [ב"מ ק"ד א] ר' יהודה אומר מביא אדם קרבן עשיר על אשתו וכן כל הקרבנות שהיא חייבת, אלמא אדם פורע חובת אשתו ומה לי חוב קרבן ומה לי חוב אחר. והא דתנן [כתובות ק"ז ב] מי שהלך למדינת הים ועמד אחד ופירנס את אשתו הניח מעותיו על קרן הצבי, דווקא שעמד מאליו שהבעל לא א"ל לעשות וגם היא לא לוותה ממנו ולמי יתבע חובו הילכך הפסיד אבל אם הלוה לה ואכלה הבעל משלם, דהא אם לוותה קודם שנשאת ואכלה ועמדה ונשאת הבעל משלם כדאמר' בשילהי יש נוחלין [קל"ט א] ילמדינו רבינו לותה ואכלה ועמדה ונשאת מהו, בעל לוקח הוי ומלוה ע"פ אינו גובה מן הלקוחות, או יורש הוי ומלוה ע"פ גובה מן היורשין? ... אלמא לוותה ואכלה ועמדה ונשאת [גובה] מלוה מיד הבעל. וכן פיקדון נמי גמרי' מהכא... וכל שכן בזמן הזה שהנשים אפיטרופסות

וחנוניות ונושאות ונותנות ולוות ומלוות ופורעות ונפרעות וניפקדות ומפקידות, ואי אמרינן אין נשבעין (-הנשים) על משאן ומתנן לא שבקת חיי לכל ברייה ואתי לאימנועי מלישא וליתן עמהן, ויש משום תקנת השוק לעשות תקנה שלא ימנעו כדאשכחן בכמה דוכתי דחשו חכמים לתקנת השוק, הילכך אפילו היה בדין שלא להשביעה, משום תקנת השוק הוה להשביעה.

בענין קטן שהזיק - למרות שאין חיוב פורמלי, עיין בפירוש המשניות לרמב"ם כאן: "כל זה פשוט, אבל יש לדיין להכותם מכה רבה כדי למנוע הנזקים מבני אדם." (זו גרסת כתב-יד הרמב"ם במהדורת ר"י קאפח, ניסוח עדין יותר מופיע במהדורה המודפסת שלפנינו בש"ס).¹⁰

5. **פסול עכ"ם בעדות -** עיין פח. תוד"ה יהא. עי"ש בהגהת מהר"ב מרנשבורג. להבנת דבריו יש לעיין גיטין ט. למטה "תנו רבנן...גברי ר"מ", ובהמשך העמוד "כי קתני וכו'" - שאומרת הגמרא שכל הפסולים בברייתא הם מדרבנן. כיצד מוכח מרש"י שגוי כשר לעדות מה"ת? לדברי רש"י יש יסוד בגמרא - עיין גיטין י: במשנה ובגמרא עד "מסירה כרתי", ובתוד"ה והא. יתכן שרש"י סובר כדיעה המובאת בהגהת אשרי ברא"ש גיטין פרק א סי' י. מה קשה על דיעה זו מן הסוגיה ("אלא מתנה...")? בעניין זה עיין בקצות-החושן, סי' סח סק"א.

¹⁰ מצאנו מקרה שבו חייבו את האב לשלם על פגעי בנו הקטן – ב"מ קב. לפי ההתרחבות "מתיבי יוני שובך" עד המשנה.

**** אגב דין המשנה שהאשה הנשואה "פגיעתה רעה" מאחר שאין לה נכסים שמהם היא יכולה לשלם, פונה הגמרא לברר את זכויות האשה בנכסיה, וכן האם ייתכן שהיא כן תידרש לשלם את חוביה למרות שהיא נשואה.**

א. קניין פירות כקניין הגוף (פח. למטה "חרש שוטה וקטן" עד פח: למטה "אמר רב איד")

1. אמו של רב שמואל בר אבא כתבה לו את נכסיה ונפטרה. רב יהודה העמיד את הנכסים בידי ר' אבא בעלה, על פי דברי שמואל: "האשה שמכרה _____ ב _____ בעלה ומתה, הבעל _____".

2. לכאורה הדבר תלוי במחלוקת הקיימת במקרה מקביל. הכותב נכסיו לבנו לאחר מיתה, יש לבן קניין _____, ולאב קניין _____, עד שימות, ואז עובר הכל לבן. אם מכר הבן בחיי האב, הדין הוא שהלוקח זוכה לאחר מות האב. אם כן, יש להכיר גם בכוחה של האשה, שיש לה קניין _____ בנכסי _____ שלה, למכור לאחר שתמות (כי במיתה פג קניין _____ של הבעל, ולמרות שהוא יורשה, אין לו לרשת את מה שהיא מכרה בחייה).

3. זו באמת דעת ריש לקיש. אבל ר' יוחנן סובר שאין הבן יכול למכור, כי " _____ כ _____ דמי", ולכן נחשב הבן כאילו מכר דבר שאינו שלו. ומה שמקיימים את המכירה של הבן, אינו אלא אם האב מת לפניו, שכן אז הנכסים באמת מגיעים אליו קודם כל, ואז יש לומר שהוא מכר ללוקח כל _____ (- רש"י).

4. יוצא שפסקו של ר' יהודה לבטל את מתנת האם בנכסיה תואמת את שיטת ר' יוחנן ש _____ כ _____ דמי. אך הגמרא אומרת שגם אם בדרך כלל נקבל את שיטת ר"ל, יש בסיס לדינו של שמואל הנ"ל, לבטל את מכירת האשה, בתקנה של אושא שחיזקו את שעבודו של הבעל והעניקו לו מעמד של _____ (רש"י ד"ה באושא התקינו¹¹).

ב. תקנת אושא (עד המשנה צ.)

5. לכאורה יש להביא ראיה לתקנת אושא ממשנה מפורשת, שעדים שהעידו שהבעל פרע את כתובת אשתו העומדת תחתיו, והוזמו, עליהם לשלם "טובת הנאה", דהיינו סכום מועט שיכלה לקבל ממכירת זכויותיה אם תתגרש או תתאלמן. מדוע אין משלמים אלא "טובת הנאה"? לכאורה, הטעם הוא ששווי זכויות האשה מתמעט עקב ה"סיכון" ש...

6. אולם אביי דוחה, שייתכן שהאשה יכולה למכור נכסי _____ בלי בעיה, ועם זאת כולם יודו שהקונה ממנה את הנכסים שהכניסה לבעלה בזמן הנישואין ונרשמו בכתובה - שהם נכסי _____ - שאינו גובה אותם אם תמות האשה לפני בעלה.

7. אותה "טובת הנאה" שיש לאשה ממכירת נכסי מלוג, אין הבעל אוכל פירותיה, מפני שזה לא ייחשב " _____ אלא " _____ " (ועיין תוד"ה פירא).

8. רב פפא ורב הונא ב"ר יהושע רצו להוכיח תקנת אושא ממשנתנו. האשה שחבלה פטורה, משום שאין לה ממה לשלם; אך הרי יכולה למכור את נכסי מלוג שלה? אלא שאין מכאן הוכחה, כי יש להעמיד את המשנה במקרה ש...; וכך חייבים לעשות, שכן אפילו לפי תקנת אושא, עדיין יכולה למכור נכסיה תמורת _____.

9. אלא שעצם דין משנתנו קשה. אפילו אם אין לה נכסי מלוג, הרי לכל אשה יש כתובה, ומדוע לא תמכור את הכתובה תמורת טובת הנאה כדי לשלם לנחבל? הגמרא מסיקה שאין טעם בהנהגת מהלך כזה, כי יש להניח שהאשה _____ את הכתובה לאחר מכירתה, כפי שהיא רשאית לעשות על פי דברי שמואל ש..., ואם כן עלול אפילו להיגרם הפסד למי שיקנה את הכתובה.

10. האשה שחבלה בבעלה, יכולה לשלם לו על ידי ויתור על תוספת כתובתה. אבל אסור לה למחול לו לגמרי על עיקר הכתובה, משום דעת ר' מאיר, שחוששים שמא תהא _____ אמנם הבעל _____.

¹¹ ועיין ברש"י ד"ה הבעל מוציא שהכניס סברה זו גם בתחילת הסוגיה, וצע"ק.

עומד להרוויח את דמי החבלה אם יגרש, אבל זה לא כדאי לו במקרה שה_____ היא יותר מה_____, ואז הכתובה עדיין מרתיעה אותו מלגרש.

11. הגמרא חוזרת לדון בתקנת אושא. יש מחלוקת תנאים, האם עבד כנעני יוצא ב_____ לאשה ולא לאיש, או בכלל לא. אם הוא יוצא, צריכים לומר שק"פ של הבעל לאו כקה"ג של האשה, ועל כן העבד משוחרר. אם העבד אינו משוחרר, ייתכן שזה משום שקניין הגוף של הבעל מוציא מן האשה את האפשרות לשחרר, אבל אפשר גם ש_____ היא שעושה את הבעל כ"לוקח" על חשבון בעלות האשה.

12. אולם אפילו אם ישנה תקנת אושא, יש לומר שהעבד משוחרר, שכן _____ מפקיעין מידי _____ . ולכן צריך לומר שחכמי אושא _____ את שעבוד הבעל באופן מיוחד כדי שהאשה לא תוכל לשחרר את העבד.

13. התנאים נחלקו בשאלת "קניין פירות", במקרה שמכר את העבד על מנת שישמשנו שלשים יום. הדעה שהראשון ישנו בדין יום או יומים, סוברת ש...; אם השני ישנו בדין יום או יומיים, הרי ש...; ויש דעה ששניהם הם בדין יום או יומיים, משום ש...

14. ר' אליעזר סובר שאף אחד מהם אינו בדין יום או יומיים, משום שאין אני קורא בו "כספו - ה _____". לפי שיטה זו, איש ואשה אינם יכולים למכור _____ אפילו ביחד. ועוד - עבד של שני שותפין אינו...

ג. עד נעשה דיין (עד צ: למטה "תנו רבנן")

15. המשנה קובעת שכומים קצובים לחייב על מקרים שונים של בושת. למשל " _____ לו ב _____ " משלם סלע, ולדעת ריה"ג - מנה.

16. אנחנו לומדים את כוונת ריה"ג ממקרה כזה שאירע בפני ר' יהודה נשיאה - הוא חייב את המבייש ב _____ ס. אך הגמרא גם מדייקת באמירתו בשעת פסק הדין: "הא אנא והא ריה"ג" - נראה שהוא חייב על פי ראיית עצמו, ואם כן יש ללמוד מכאן הלכה כללית - ש _____ זה בניגוד לדעת ר' עקיבא, שבכלל אין אפשרות שדיינים ידונו על פי ראייתם.

17. ר' יהודה נשיאה נהג על פי שיטת ר' טרפון, שבית דין דנים על פי מה שהם עצמם ראו בשעות ה _____ , בזמן שראוי ל _____ . אולם אם ראו ב _____ , הרי באותה שעה אינם יכולים לדון, ויצטרכו לדון אחר כך על פי עדות שמיעה, וחלק מן הרואים יצטרכו להיות ה _____ ולא יוכלו להיות גם _____ .

18. אין הרוצח מתחייב מיתה אלא אם כלי הרצח היה בו כדי להמית. שמעון התימני ור' עקיבא נחלקו כיצד מבררים עניין זה במציאות...

1. **קניין פירות כקניין הגוף** - א. ר' יוחנן אומר שבעל קניין הגוף אינו יכול למכור, אבל הוא מודה שהמכירה אפשרית אם לאחר המכירה מגיע הנכס לרשותו, כגון הבן שמכר את השדה ואחר כך מת האב לפניו. הדבר לכאורה אינו מובן, שכן בשעת המכר "לאו ידיה מכר". ביישוב קושיא זו מצאנו שתי גישות בראשונים. עיין בתוס' יבמות לו: ד"ה ורבי. מאידך עיין ברמב"ן ב"ב קלו: שהביא קושיא זו בשם הר"י מיגש¹²:

הקשה כאן הרב רבי יוסף הלוי ז"ל לר' יוחנן דאמר קנין פירות כקנין הגוף דמי אמאי קני לוקח לכו מאית האב בחיי הבן, והא אין אדם מקנה לחבירו דבר שלא בא לעולם כלומר שלא בא לידו, ותו קשיא ליה הא דאוקימנא לעיל גופה קני מהיום ופירא לאחר מיתה, ושתי קושיות אלו מתרצות זו את זו דאפילו דאמר קנין פירות כקנין הגוף דמי ברא נמי אית ליה קנין הגוף, ומיהו מיתלא תלי וקאי, כי מאית אב בחיי הבן איגלי דמההיא שעתא קנייה, ומה מכר לו ראשון לשני כל זכות שתבא לידו דהא אגידא ביה מעיקרא, וכי לא באה לידו אותו זכות שמת בחיי האב פקע קניניה לגבי לוקח דלאו יורש ידיה הוא.

נראה שתוס' והרמב"ן נחלקו בהבנת אי-יכולת הבן למכור לדעת ר' יוחנן. לתוס' יש מאבק-כוח בין ק"פ לקה"ג, וק"פ גובר. לפי תירוצו של הרמב"ן, בעל קניין הגוף יכול למכור גם לדעת ר' יוחנן, אבל אין אדם מוכר את מה שאין לו, ואין לו ק"פ. אלא שאם האב ימות קודם, יתברר שלבן יש ק"פ כזכות צדדית **מכוח** קה"ג שלו, וזה כלול במכירה.

לפי הרמב"ן, המפרש שעיקר שיטת ר' יוחנן היא שאין הבן יכול למכור ק"פ משום שיש לו רק קה"ג. שכן לדעתו צריך להבין מה יאמר ריש לקיש לטענה זו? כנראה שהמחלוקת היא איך להבין "קניין פירות". ריש לקיש מבין שק"פ הוא אמנם בעלות **בקרקע**, אבל הקרקע עצמה היא לבעל קה"ג. יש זכות לאכול פירות מקרקע הנמצאת בבעלות אחרת. לר' יוחנן, בעל קה"פ הוא לבדו הבעלים **על הקרקע** לעניין פירות, והוא אוכל מהשדה שלו. לכן לדעתו, כרגע בעל הקה"ג אינו בעלים כלל לעניין פירות, ואינו יכול למכור ק"פ, עד שיבא הזמן שיהפוך הוא לבעלים על זה. אבל לר"ל בעל קה"ג מחזיק בידיו את זכויות אכילת הפירות (חוץ מאלו שכבר נמכרו לבעל קה"פ הנוכחי) ויכול למכור אותן.

ב. מכאן **להגדרת קניין הפירות** שבו נחלקו. לכאורה יש להבין ק"פ כפשוטו. ואולם הקצות, וכנראה רוב האחרונים, נקטו שריש לקיש רואה בכל קניין **זמני** "קניין פירות", אפילו אם אין לקניין מיגבלה איכותית כלשהי, והקונה יכול לעשות את "הכל" - בתקופת קניינו. גם במצב כזה, סובר ר"ל שקניין הפירות אינו כקה"ג. המקור להנחה זו - גיטין מז: באמצע "איתמר המוכר...דמי", ולמטה שם "ואזדו...צריכא", ו-מח. למטה "א"ר יוסף אי לאו...בן נון".¹³ אבל הגדרה זו אינה נראית לפי הרמב"ן הנ"ל - מכיוון שסברת ר"ל היא שק"פ הוא אכילת פירות בקרקע של אחר, מסתבר שאין לומר כך בקניין שהוא מוחלט לכל דבר חוץ מהגבלת הזמן. אכן שו"ת מנחת ברוך (צ) חולק על האחרונים הנ"ל ודוחה את הראיה מיובל. קניין לפני היובל הוא קניין פירות לא בגלל "זמניות", אלא בגלל שלקונה אין את כל הזכויות **המשפטיות** שיש לבעלים. שכן בזמן שהיובל נוהג, אמנם אין הבעלים יכולים למכור לצמיתות, אבל הם יכולים להקדיש לצמיתות; הקונה אינו יכול (ויקרא כז, טז-כד). ואילו לטענת המנ"ב, מי שיקנה קה"ג לזמן (שלא בזמן היובל) יכול למכור לצמיתות, ובכך להתגבר על הגבלת הזמן, ובפועל למנוע את חזרת השדה למוכר. לכן קניין לזמן אינו "קניין פירות" כלל.

¹² להבנת הקושיא השניה, נביא אותה בלשון הר"מ: "ועוד היכי אמרינן קנין פירות כקנין הגוף דמי, והא אוקימנא לעיל [בהכותב נכסיו לבנו] דקאמר ליה גופא קני מהיום פירא לאחר מיתה."

¹³ הקצות בעניין זה - סי' רנז סק"ג (ניתן לדלג "וע"ש שכתבו" עד "ולענ"ד נראה"; אחרונים אחרים מסכימים להבנתו בקונה שדה ביובל אבל לא לחילוקו להלכה).

2. **תקנת אושא לגבי נכסי מלוג** - א. האם התקנה מיותרת לשיטת ר' יוחנן? עיין פח: תוד"ה באושא ורשב"א ד"ה אלמא. הרשב"א טוען שאם הבעל סילק את עצמו מן הפירות, גם תקנת אושא לא תושיענו; נראה שהמחלוקת היא ביסוד התקנה, האם היא מתיחסת למצב שלאחר מיתת האשה (דהיינו שמעמדו שונה מ"יורש" ל"לוקח"), או האם היא מגדירה מחדש את אכילת הפירות מחיים כנובעת מקניין פירות בקרקע (ולא רק זכות אכילת פירות בעלמא) והגבייה מלקוחות היא תוצאה מקניין זה. לכאורה, גם האפשרות השניה נאמרת רק אם באמת אשתו מתה לפניו, ואז מגדירים מחדש את אכילת הפירות מחיים; אם מת הוא לפניו, לא תיקנו כלום, ובמקרה זה המכר קיים. האם יש הוכחה לשאלה זו מסוגיית הגמרא לגבי שן ועין (פט:)?

ב. האם הבעל חייב להחזיר את דמי המכר? עיין ברמב"ם הל' אישות פכ"ב ה"ז ומ"מ שם (באמצע דבריו) "ולכשמתה היא בחייו...הן דברי רבינו". אם למפרע המכר לא חל כלל, מסתבר שאין הבעל אחראי לחובות אשתו (אלא אם היה שטר אחריות). מאידך, אם תקנת אושא נכנסת לתוקף רק לאחר מיתה, אפשר שאין הביטול מידי, אלא שיש זכות לבעל להחזירו, ויתכן שצריך להחזיר את הדמים.

3. **פירא דפירא לא תקינו ליה (פט:)** - עיין ברשב"א המתלבט בפירוש הסבר זה בעקבות הראב"ד. בניסוח קולע מסביר הגאון בעל ישועות יעקב (אבן העזר סי' פה סק"ה):

והיינו הואיל וכבר יש להבעל זכות בגוף הנכסי מלוג או הנכסי צאן ברזל, ונשתייר לאשה זכות עוד שעכ"פ אם תתאלמן, לא יתכן שאם מכרה זכות שיש לה בטובת הנאה שיהיה לו חלק בזכותה, דאז יהיה לו זכות כפול בנכסי מלוג שלה, וזה ברור בטעם הענין.

מבחר דיבורי תוספות¹⁴: צא: ד"ה אלא, וחייבו; צג. ד"ה ורבי, ורמינהי**א. אומד בנזקין (סוף צ: "תנו רבנן" עד צא. "רקק והגיע בר")**

1. שור מועד שהזיק והמית, וקדמו ודנוהו למיתה, אין חוזרים לדונו על הנזק. רבנן דבי רב הסבירו את הדבר על פי שיטת שמעון התימני, ש. . . , ולכן אי אפשר לדון את הנזק בלי לענות את דינו של השור.

2. רבא אמר שייתכן להעמיד את ההלכה הזו גם לשיטת ר' עקיבא, ועיניו דינו של השור אינו נצרך כאן כדי לאמוד את יכולתו להמית, אלא כדי לגבות ממנו את הנזק. מדובר כגון שאין נכסים שניתן לגבות מהם משום שהבעלים _____ , ואי אפשר לגבות את הנזק אלא באמצעות. . . , וזה מה שעלול לגרום לעינוי הדין אם כבר חייבוהו סקילה.

3. שור תם שהזיק, האם ניתן להשכיר את השור כדי לגבות את הנזק?

4. הסוגיה דלעיל מניחה שכשם שצריכים אומד ל. . . , כך גם ל. . . . המקור לכך הוא מדברי שמעון התימני שביסס את שיטתו על הפסוק. . .

5. אמדו תשלום מסוים לשבת וריפוי וקדם הנחבל והבריא – האם חייב להחזיר את ההפרש?

ב. דינים הנלמדים מהמעשה במי שפרע ראש אשה (עד צא: הקצוץ נטיעותי)

6. ביישו _____ , פטור מכלום. מניין? ואם בייש על ידי ריקקה, מתי חייב ומתי פטור?

7. למרות שהמשנה קובעת סכומים מוגדרים למקרים שונים של בושת, ישנה מחלוקת בין התנא וקמא ור' עקיבא. מהי?

8. בדרך כלל אין נותנים זמן לתשלום חבלות, אבל ר' עקיבא נתן זמן במקרה שלנו, כי. . .

9. התנא ששנה "מה הטבה רשות אף הרעה רשות" סובר שאדם רשאי ל_____ .

10. מי הוא בעל הדעה החולקת? לכאורה היה ניתן להוכיח מדברי ר' אלעזר, שה. . . עובר משום בל תשחית. אלא ששם מדובר רק בנזק שהוא. . .

11. למסקנה מיוחסת דעה זו לעמדת ר' אלעזר הקפר ש. . .

ג. בעניין הקוצץ נטיעות (עד המשנה צב.)

12. הקוצץ נטיעותיו של חברו וטען שהבעלים ציווהו על כך – מתי חייב ומתי פטור?

13. כיצד יכול אדם להתחייב תשלומים על קיום מצווה?

14. דקל הטוען _____ אסור ל_____ .

15. לפעמים מותר לקצוץ אילן מאכל: (א) אם "מעולה בדמים", כלומר. . . (ב) וכן כגון המקרה של שמואל, שטעם בתמרים טעם _____ . . .

ד. חובת התפייסות עם הנחבל (עד אמצע צג. "האומר סמא")

16. אין די בתשלומין על בושת כדי שימחל לו, כי. . . (רש"י ד"ה אבל צער), ולכן חייב ל. . .

17. מניין שבגן נוח נהרג על שהיה לו ללמוד ולא למד?

¹⁴ מטרת הרשימה היא לעזור למי שרוצה ללמוד לפחות חלק מדיבורי התוספות, גם לשמור על קצב הלימוד, וגם להשאיר זמן לעיון ב"שאלות לעיון" או בכל דבר אחר, לפי הרצון.

18. הסבר: בהדי הוצא לקי כרבא; חבריך קרייך חמרא אוכפא לגביך מוש; חמרא למריה טיבותא לשקייא; כלבא בכפניה גללי מבלע; מטייל ואזיל דקלא בישא גבי קינא דשרכי; כי הוינן זוטרי לגברי השתא דקשישנא לדדדקי.

19. אלו לקחים יש להפיק מהמקראות: וירפא אלקים את אבימלך; וטמא טמא יקרא; ועבדתם את ה' אלקיכם וברך את לחמך ואת מימך; עבד אברהם אנוכי; ולי אני עבדך. . . ולשלמה עבדך לא קרא; יען טהרתיך ולא טהרת מטומאתך לא תטהרי עוד; ולא תתעב מצרי כי גר היית בארצו.

20. כשם שלמדנו לעיל שכל המבקש רחמים על חברו הוא _____ תחילה,¹⁵ כך אומר רב חנן – כל ה_____ על חברו הוא _____ תחילה.

ה. סמא את עיני, קרע כסותי (עד סוף הפרק)

21. כיצד מחלקת המשנה בין דין סמא עיני לבין קרע כסותי?

22. רבא מפרש שסיבת החומרא ברישא הוא שאין אדם _____ . אולם דעת ר' יוחנן היא שאין הבדל מהותי, והכל תלוי ב"אינטונציה" . . .

23. כאמור, האומר לחברו קרע כסותי, אינו פטור אלא אם הוסיף _____ . ואולם אם מדובר בשומר שמראש מסר לו ע"מ . . . , פטור בכל מקרה.

24. השומר כספי צדקה פטור, משום ש. . . (רש"י ד"ה לשמור ולא לאבד). ואולם בפומבדיתא הדין היה שונה, וחייב רב יוסף את השומר כי . . .

&&& תוכניות...

** בשבוע הבא (בין כסה לעשור) – חזרה על "החובל".

** מומלץ! מוצע ללומדים לעשות מבחן על הפרק. פרטים בשבוע הבא.

¹⁵ ומהאי טעמא יראה, מי שמתעטש, וחבירו אומר לו אסותא, שיאמר בתחילה ברוך תהיה. ואח"כ יתפלל לישועתך קויתי ה'.
(ים של שלמה סי' סד)

1. החובל בעצמו – האם מדובר באיסור נפרד, או האם עובר באותו לאו כמו החובל בחברו? יש לדון בזה לפי המקורות המוזכרים בסוגיא לאיסור חבלה בעצמו. וכן דייק ברמב"ם בתחילת פ"ה מהלכות חובל. *אע"פ שהרמב"ם ברפ"ה מה' חובר"מ כ' בלאו דחובל בחברו, שהוא דוקא בדרך נציון, זהו לגבי הלאו דנפיק מלא יוסיף על הנדון בב"ד, אבל האיסור לחבול שהקדים הרמב"ם שם לפני זה, - בין אם הוא אי' דאורייתא או דרבנן, אם הוא נמשך מהא דדמכם לנפשותיכם אדרש או מהא דנזיר חוטא, כב"ק צ', - הוא בכל אופן של חבלה. (ש"ת דעת כהן (עניני י"ד) סימן קלח ד"ה לע"ד אין) אמנם מכיוון שע"פ הרמב"ם, עיקר האיסור הוא דרך נציון (ויש גורסים "בזיון"), יש כאן פתח לקולא בעניינים שונים, כגון לעניין ניתוח קוסמטי (ש"ת יביע אומר חלק ח - חו"מ סימן יב ד"ה א) במשנה (- גם בב"ק (צא ב) מדמה חבלה בגוף למקרה בגדיו שעובר על בל תשחית, והרי שם אינו חייב אלא בעושה דרך השחתה, וכמ"ש הרמב"ם (פ"ו מהל' מלכים ה"ח), כ"ש גופו שמעלה ארוכה שלא אסרה תורה אלא דרך בזיון וכו'. ע"ש. וסיוע לזה בשו"ת מהרל"ח בקונט' הסמיכה (ד"ס רע"ב) שדייק כן. ע"ש. ולפ"ז בניתוח שאינה עושה דרך בזיון, אלא אדרבה כדי לנאות וליפות עצמה אין בזה איסור חובל בעצמו כלל.*

בעל האגרות משה (חו"מ סי קג) נשאל לגבי תרומת דם, והעלה שיש שתי רמות באיסור – בדבר אם מותר להניח להרופאים להוציא ממנו דם להכין בעבור חולים שיצטרכו לזה כדרך הרופאים בזמננו שמכניסין דם אדם לחולים מסוכנים לרפאותם אם רשאי בשביל הרווח שמשלמין בעד זה שהוא צריך להמעות. והוא באופן שאין בזה דין הצלת נפש משום שעדיין אין כאן חולה אך מכינים להחולים שיזדמנו ומי יודע אם יבא הדם הזה שיוציאו ממנו לחולה שדוחים איסורים בשבילו.

הנה בב"ק דף צ"א פליגי תנאי שר"ע דבמתני' סובר דאין אדם רשאי לחבול בעצמו ור"ע בברייתא סובר דאדם רשאי לחבול בעצמו, והרמב"ם רפ"ה מחובל פסק דאסור לחבול בעצמו. ובתוס' מפורש שלמאן דאסור הוא אפילו לצורך וא"כ אסור אף שהוא לצורך הרווח ממון, דגם הצורך התם הוא להרווח כהא דטפחה על ראשה להרויח כאיסר שמן, ודוחק לחלק בין ריוח קטן לריוח גדול.

אך לכאורה יקשה ע"ז מהא דמסיק הגמ' דהתנא דשמעת ליה דאמר אין אדם רשאי לחבול בעצמו הוא ר"א הקפר ברבי שסובר דנזיר הוא חוטא בזה שציער עצמו מן היין וק"ו להמצער עצמו בחבלה, והא דאין מסתבר שאם יש לו הנאת ממון או שאר הנאה כשיצטער עצמו ולא ישתה יין שלא יהיה אסור, א"כ גם החובל בעצמו שילפינן מזה אף שהוא מק"ו אין לאסור כשהוא לצורך הרווח ממון או לשאר צרכים, ואיך כתבו התוס' (ב"ק דף צ"א) שאפילו לצורך אסור לו לחבול בעצמו.

וצריך לומר שביין המונע מלשתות בשביל איזה הרווח אינו מצטער כלל מזה כיון דהנאותו מהריוח גדולה מצערו דכשישתה ולא ירויח הרי יהיה לו עוד יותר צער מזה שהפסיד הריוח שהיה יכול להשיג ע"י שלא ישתה היין, דהא כל הצער ממניעת שתיית יין הוא רק מצד שמתאוה לזה והרי מתאוה יותר להרויח, אבל בחובל עצמו שהוא צער ממש לא מצד תאוה לא מתחלף זה בצער שלא ירויח שהוא רק מצד תאוה להרויח, ומה שמתרצה לחבול בעצמו בשביל הריוח הוא שמצד רצונו הגדול להרווח הממון רוצה לסבול הצער שזה אסור.¹⁶

עצם האיסור שנוי במחלוקת בגמרא. מקובל לפסוק לחומרא, אולם עיין בטור סי' תכ שהביא דעה חולקת:

החובל בעצמו אע"פ שאינו רשאי פטור; אחרים שחבלו בו חייבים. כתב הרמ"ה שאינה הלכה אלא האדם רשאי לחבול בעצמו.

מה היסוד להכרעת הרמ"ה? הבית יוסף (שם) הסביר -

ומ"ש בשם הרמ"ה שאינה הלכה וכו'. נראה שטעמו מדאמרינן עלה בגמרא. . . אלא תנאי היא דתניא אמר רבי אלעזר הקפר ברבי מה תלמוד לומר (במדבר ו יא) וכפר עליו מאשר חטא על הנפש . . . ומשמע ליה להרמ"ה דבשום דוכתא לית הלכתא כרבי אלעזר הקפר. והרמב"ם בפרק ה' מהלכות חובל (ה"א) פסק כסתם מתניתין דאינו רשאי לחבול בעצמו:

אבל בשונה מהשערות של הבית יוסף, מקור שיטת הרמ"ה מובא בשיטה מקובצת: -

מהא דאמרינן, רב חסדא כי הוה אזיל ביני היזמי, הוה מדלי למאניה, אמר זה מעלה ארוכה וזה אינו מעלה ארוכה. שמעינן מינה דאדם רשאי לחבול בעצמו, ואינו רשאי לאבד ממונו, וק"ל כרב חסדא, דבתרא הוא. הרמ"ה.

מה הנפקא-מינה בין הסברו של הב"י לבין ההסבר "האמיתי"?

2. שורי הרגת, אתה אמרת לי – מדוע אין נאמנות למזיק? עיין ברא"ש סי' טו. אולם הרמ"א¹⁷ דן במקרה של דבורה שהוציאה שם רע על אשה אחרת (הפוסקים לאחר התלמוד הנהיגו להלקות על הוצאת שם

¹⁶ אולם בסוף מקל האג"מ מטעם אחר: יש בהקזת דם משום רפואה גם עבור התורם, למרות שגישה רפואית זו אינה מקובלת בימינו.

¹⁷ שו"ת הרמ"א מה.

רע). דבורה טענה להגנתה שלא היא המציאה את הסיפור, אלא שמעה את זה לפני כן מאחר. הרמ"א כותב שאין לא נאמנות לומר ששמעה את השמועה מאחר –
 ...עכשיו שזה עומד בשאגת אריה וצווח בקול יהודה (הוא העד יהודה בר משה פידלר הנ"ל) לאמר, כי לא צדקה כי לא ממני נעשה הרעה כמו שמבורר בעדות הנגבית, שהיא אינה נאמנת. דאם לא כן בטלת כל דין מוציא שם רע, דכל אחד יאמר ששמע מפי חבריו אע"פ שחבירו מכחישו, וא"כ לא שבקת חיי לכל בריה. ודמיה להא דאיתא נמי פרק החובל תני רבה בר בר חנה קמיה דרב שורי הרגת נטיעות קצצת, אתה אמרת לי להורגו אתה אמרת לי לקצצו פטור. א"ל א"כ לא שבקת חיי לכל בריה כל כמיניה, עכ"ל. וא"כ ה"ה בנדון זה.
 האם משמע מדבריו כמו הרא"ש?

3. עשרה זחובין – להשלמת עניין זה, למד את הסוגיא המקבילה בחולין פז. . האם חיוב זה הוא דין כללי בכל מצווה ש"נחטפה"? עיין ברי"ף (ב"ק דף לב ע"ב) שהביא שתי דעות בהבנת החיוב. והשווה לרמב"ם בהלכות חובל פ"ז ה"ג-ד. לכאורה משמע שהרמב"ם מביא את המחלוקת שהביא הרי"ף, אבל לפי דברי הרמב"ם, האם הוכחת הרי"ף קיימת?

ועיין בשיטה מקובצת בשם רבנו יהונתן, שהוכיח מסוגייתנו שהחיוב אינו ממש "דינא", בניגוד לכיוון החשיבה של הרי"ף:

שאף על פי שאם היה ידוע לנו בבירור שחטף המצוה ממנו היינו מחייבין אותו, אפילו הכי כשטוען שהוא אמר לו ובשליחותו עבד, מהימנינן ליה, דקנסא בעלמא הוא, ובהדיא אמרינן המוציא מחברו עליו הראיה, וגם שבועת היסת לא רמינן עליה, כיון דקנסא בעלמא הוא, או תקנה בעלמא הוא כדי שיהו מצוות חביבות על בעליהן. ונפקא מניה בין קנסא לתקנתא, דאי הוה קנסא מודה בקנס פטור, ואי תקנתא היא אף על גב דמודה שלא מחמת פחד עדים חייב לשלם.

דברי הרמב"ם הובאו בשולחן ערוך, וכתב שם הש"ך:
 משמע מדברי הרמב"ם והמחבר אלו שקנס הוא זה ולא דינא דאי ס"ל דינא הוא פשיטא שחייב ליתן לו יי זהובים כמו שחייב ר' גמליאל גבי כיסוי וכדמשמע בפוסקים שהבאתי לקמן דחד דינא אית להו אלא ס"ל דקנס הוא שקנס ר"ג לפי ראות עיניו וא"כ הכל הוא כפי מה שיראו הדיינים וכ"כ הסמ"ג ד' קמ"ח סוף ע"א חייב לשלם כמו שיראו הדיינים. . . מיהו י"ל דכוונת הרמב"ם דלכ"ע דינא הוא אלא דבברכה נהי דחייבו ר"ג ליתן יי זהובים מ"מ במצוה אפשר שאינו נותן יי זהובים רק כפי מה שיראה לדיינים. ואח"כ כתב יש מי שהורה כן בכל המצות, ומ"ש הרמב"ם ויש מי שהורה שהוא נותן קנס קצוב כו' ר"ל אע"ג דדינא הוא מ"מ קנס הוא כמו שאר קנסות הכתובים בתורה שקצובים הן והם דין תורה ולא קנסא דרבנן שאינן קצובים. וכן נראה מהרב המגיד שזה היא דעת הרמב"ם וע"ש.

אפשר ששאלת "דינא" או "קנסא" מסתירה עיון יסודי, אם יש בכלל יש לדון במצוות בקטגוריות של זכויות ממון, בעלות, נזיקין והקנאה. בעניין כיבוד אדם אחר במילה, כתוב ב-"תשבץ קטן"¹⁸:

מהר"ם (מרוטנבורג) אמר אדם הנודד לחברו ליתן לו בנו למול או להיות בעל ברית שצריך לקיים לו. ואע"ג דאמרינן דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם בכאן שהוא מנהג בני אדם שנודדו בניהם זה לזה למול או להיות בעל ברית ומקיימין. גם בכאן יש לקיים. כדאיתא בבבא מציעא (דף עד) האי סיטומתא קני פי' רושם של חביות וכו' ובאתרא דנהיגי למקני ממש קנין. כלומר הסיטומתא בשביל שהוא מנהג אף בכאן הואיל ומנהג הוא כמו שפירשתי צריך לקיים. [מיהו רבינו יחיאל מפר"ש היה אומר דמתנה בעודה מעוברת אינו כלום משום דהוי דבר שלא בא לעולם. ובדבר שיועיל קנין הוי מנהג. אבל בדברים שלא יועיל קנין לא הוי מנהג...]

אך הרא"ש (שו"ת כלל יב, ג) דחה את הרעיון מבחינה יסודית:
 ויותר מזו, אפי' כבר נולד הבן, והקנה לו בקנין, שיהיה בעל ברית, יכול לחזור בו; דקנין דברים בעלמא הוא. כדאיתא בב"ב (ג), גבי כשקנו זה בזה ברוחות; ופריך: קנין דברים בעלמא הוא? דקנין לא מהני, אלא או במכר, או במתנה, או בתמורה, על דבר הנתפס, וקונה גוף החפץ. אבל בדבר זה, שהקנה לו לעשות מצוה אחת, קנין דברים בעלמא הוא.

4. תשובה על חבלות: "אין נמחל עד שיבקש ממנו" – כלומר שהתשלומים אינם מוחקים את העוון. באיזה עוון מדובר? דייק מהרש"א מרש"י:

בפרש"י בד"ה אבל צער שדואג על בושותו וכו' עכ"ל דצער של החבלה גופה כבר פירע לו בכלל ה' דברים שמשלם לו וק"ל:

ואולם עיין ברמב"ם הל' חובל פ"ה ה"ט – האם הוא מסכים להגבלה הזאת? ומה ההסבר לייחוד של חבלה לעומת נזק? האם זה מתקשר למה שלמדנו בעבר על ייחודו של חיוב חבלה (שאלות לעיון א.3)?

ולעומת דברי הרמב"ם בהלכות חובל, עיין בדבריו בלכות תשובה פ"ב ה"ט – כיצד ניתן ליישב את שתי ההלכות?

¹⁸ הכינוי נועד להבחין בין חיבור זה, שבו נלקטו מנהגי מהר"ם מרוטנבורג על ידי תלמידו, לבין שו"ת תשבץ, שנתחבר בידי תלמידו-חברו של הריב"ש, ר' שמעון בן צמח (אלג'יר, מאה 15).

בס"ד

מבחן בפרק החובל

שם ושנה

כללי: אשתדל לבדוק בל"נ טפסים שיגיעו אליי עד השבועיים הראשונים של זמן חורף. אם רוצים, אפשר לענות על השאלון "בחברותא" (נא לציין זאת).

בטופס שני חלקים הכוללים סה"כ 14 שאלות. עליך לענות סה"כ על 12 שאלות. שלפחות אחת מהן מחלק ב (- שאלות יישום).

בהצלחה! א"ק

א

1. באיזו מציאות קונקרטית מתחייבים על שבת בלבד? על בושת בלבד?

2. למסקנה, לפי איזה כלל קובעים את היקף סמכותם של דיני חוץ לארץ?

3. נחבל שגרם להידרדרות מצבו הרפואי של עצמו – האם חייב החובל לכסות את ההוצאות הנוספות?

4. החובל בבת קטנה של אחרים - מי זכאי בתשלומים לדעת רב? לדעת ר' יוחנן?

5. ממה פטור סומא לדעת ר' יהודה? ציין את השלבים השונים בשיטתו.

6. מה המקור לשיטה שאין אדם רשאי לחבול בעצמו (למסקנה)?

7. מי שבייש אדם שאינו מקפיד על בושתו, האם חייב? הבא על כך שני מקרים המופיעים בפרקנו, ומה הדין בשניהם.

8. האומר לחברו "סמא עיני" –האם שונה דינו ממי שאמר "קרע כסותי?" נמק.

9. מהי מחלוקת ר"ש התימני ורע"ק בעניין אומד בנפשות?

10. ר"ש התימני לומד את שיטתו מהפסוק "באבן או באגרופ". במה עוסק פסוק זה, ואיזו הלכה חדשה נלמדת מכך בסוגיה?

11. מהי תקנת אושא?

12. נניח שתקנת אושא תקפה. האם אשה יכולה לשחרר עבד של נכסי מלוג? נמק.

ב. שים לב – בשתי השאלות הבאות (13-14), מותר לענות על סעיף "ב" עם גמרא פתוחה.

13. ראובן הוציא לשמעון את עינו, ושילם על פי בית דין את חמשת התשלומים. לאחר מכן נרשם שמעון בתור להשתלול עין, וכעבור שלוש שנים בוצע הניתוח בהצלחה. כעת תובע שמעון מראובן את עלות הניתוח, ואילו ראובן תובע את החזר דמי הנזק.

- (א) מהן הסוגיות (לפחות 2) בפרקנו הנוגעות להכרעת הדין במקרה הזה?
- (ב) מה צריך להיות הדין לדעתך? (אם יש לך ספק, ציין את צידי הספק).

14. שמעון סיכם עם חותנו ראובן שיאכל על שולחנו שלוש שנים לאחר הנישואין. לאחר מכן המשיך לאכול אצל ראובן, ברשותו, שנתיים נוספות. חזר ראובן ותבע משמעון את דמי הסעודות במשך אותן שנתיים. בעל תרומת הדשן חייב את שמעון, תוך הסתמכות על פרק "החובל".

- (א) על איזו סוגיה בפרקנו הסתמך בעל תה"ד?
- (ב) לדעתך, האם תומכת אותה סוגיה בהכרעתו של תה"ד?

*